

Laudatio Jaroslav Madlafousek

Na nekončící pouti

VÁCLAV BŘICHÁČEK

9. května 1997 se dožívá 75 let PhDr. Jaroslav Madlafousek, CSc., experimentální psycholog a jeden z prvních etologů v Čechách. Životní výročí je pro mne chvílí k zamyšlení nad poselstvím jubilantova života. U Madlafouska je minimálně troji: výzkumné zaměření, styl práce a osobnostní rysy. Nedají se od sebe oddělit a jsou stálým příkladem pro mnohé, kterým se poštěstilo potkat J. Madlafouska během vlastní cesty.

Po gymnaziálních letech v Jičíně byl v dalším studiu zdržen válkou a teprve ve věku 23 roků měl možnost zapsat se na pražskou Filozofickou fakultu ke studiu psychologie a sociologie. Působil na něj hlavně profesor J. Stavěl svými výklady o instinktivním chování a rozsáhlými studii o proměnlivosti v chování larev mrazivky. Stavělovy věcné i terminologicky vytříbené přednášky mu imponovaly, i když mentalistická východiska se mu nezamlouvala. Zájem o problematiku instinktů byl probuzen a v různých formách se stal jeho životním tématem. Objevil etologickou literaturu – raného Lorenze, Tinbergena a řadu dalších autorů, kteří před více lety přispívali ke studiu živočichů v přírodních podmínkách. A kdo je tehdy znal kromě Madlafouska a jeho kolegy Josefa Láta?

Během studia byl zaměstnán v Čs. ústavu lidské práce u profesora J. Doležala. Získával experimentální praxi při sledování výkonnosti člověka a cenné zkušenosti jak ze statistického zpracování dat, tak z obecné vědní metodologie ve směru plánování výzkumné strategie v duchu tehdy se rozvíjejícího logického pozitivizmu. Poznával slabiny tradiční introspektivní psychologie, ale i mechanického testování, zjednodušených dotazníků a příliš rychlých závěrů o osobnosti člověka. Po krátké epizodě na katedře psychologie přešel do Ústavu krevního oběhu v Krči, kde měl příležitost experimentovat se zvířaty a zkoumat nervové mechanismy řídicí krevní řečiště. Z té doby se datuje letitá intenzivní myšlenková spolupráce s psychiatrem K. Freundem, která pokračovala i na dálku po Freundově odchodu do Kanady po r. 1968.

Z Krče Madlafousek odešel r. 1956 zcela nedobrovolně a vzniklo obtížné „kádrové vakuum“. Odvážně je odstranil MUDr. J. Skála, který ho s naprostou samozřejmostí přijal do léčebny v Lojovicích, kde se dlouhodobě léčili chroničtí pijáci. A nebyl by to Madlafousek, kdyby se při denní praxi nepokoušel aplikovat etologické koncepty na chování pacientů. Z té doby pochází jeho studie o „pijácké partě“, jejich zákonitostech a vlivu na jedince.

Od r. 1959 působil ve vznikajícím Výzkumném ústavu psychiatrickém, kam jej prosadil právě Freund. V Bohnicích se konečně mohl rozvíjet Madlafouskův výzkumný talent i široký pohled na tematiku sexuální-

ho chování. Nemohl se spokojit ani s tradiční popisnou psychiatrickou terminologií, ani se zjednodušenými modely zvířecího chování v umělých podmínkách. Krok za krokem vytvářel s řadou spolupracovníků komplexní blok výzkumných projektů – zdánlivě odlišných, ale ve skutečnosti propojených teoretickým pohledem i metodologií. Sledoval systematicky sexuální chování potkanů, a to vždy v páru, kdy experimentálně měnil vyladěné samičky a detailně analyzoval různé aspekty chování samečka. Zároveň uvažoval o odlišném chování osob se změněným sexuálním chováním a při aplikaci poznatků etologie hledal příčiny těchto odchylek. Jako třetí pohled navrhl systematické sledování úvodních aktivit a prvních signálů partnerského sblížení (dvoření) mladých jedinců. Mnoho desítek jeho studií vyšlo v renomovaných světových časopisech a bývá často citováno. Systematický srovnávací výzkum přivedl Madlafouska k širokým teoretickým úvahám o hierarchické struktuře motivace, rozbil tradiční zjednodušené pojetí unitárního motivačního konceptu a sám vytvořil koncept hierarchické struktury dílčích a neustále proměnlivých motivačních stavů.

Ale opět zasáhla vnější moc. Po výrazné změně v zaměření Výzkumného ústavu psychiatrického, kdy nebyl zájem o „podivné teorie“, odešel do důchodu. Pokračuje však ve studiu a působí aktivně v aplikované etologii. V posledních letech – opět jako první u nás – objevuje vznikající evoluční psychologii, uvádí ji do Čech a uvažuje o historické rekonstrukci chování člověka v dávné minulosti, o vznikání komplexních forem chování – od výchovy přes spolupráci ve skupině až po pravděpodobný vznik lidského altruizmu.

U Madlafouska jsem vždy obdivoval jeho styl práce. Nesmírná píle, zaujetí problematikou při neustálém sledování rozsáhlé literatury, kritičnost k tradovaným nálezům a „pravdám“, neustálé hledání, jak čerpat ze získaných dat důkazy či protidůkazy k teorii, metodická čistota experimentů a pevné vztahy ke spolupracovníkům, kteří většinou byli jeho žáky. Ochota pomáhat, poradit, okamžitě a nezištně sdělovat, co právě přečetl a co z toho plyne, hodiny debat, ve kterých se třibily názory, hledaly argumenty i protiargumenty i náměty na nová štetění – to byla velká škola pro každého, kdo přišel s Madlafouskem do bližšího styku. Nemohl odcházet nepoučen, byl i třeba se vším nesouhlasil.

Etika vědecké práce byla samozřejmým požadavkem. Byl proti zjednodušování či naopak příliš obecným závěrům, měl schopnost neustále se ptát, zda nastoupená cesta je správná, popřípadě zhoršit koncept, který není průkazný, i když je třeba lákavý a libivý. Jít proti proudu, nebát se upozorňovat na chyby, a to často i proti letité tradici celého oboru – ať již psychologie či psychiatrie. Neuměl kličkovat, znal pouze cestu za vytyčeným cílem – cestu, která sice může mít zákruty, ale nemůže se přizpůsobovat dobovým či ideologickým heslům.

Kdykoliv to bylo možné, vstupoval do výchovy studentů – a byl od ní opakovaně odháněn. Roku 1968 vzal na sebe vedení Čs. psychologické společnosti s cílem rehabilitovat vědu, instituce i jedince a odstraňovat neobdobnou a mnohdy i nebezpečnou aplikaci psychologických poznatků do praxe. To mu později nemohlo být přičteno k dobru, ale Madlafousek stál opět na svém a neustoupil.

Jestliže současná psychologie životního běhu dospívá k závěru, že teprve ve stáří se může dostavit moudrost, pak Jaroslav Madlafousek je toho jednoznačným dokladem.

Ad supremos annos! A poděkování za mnohé poučení!

Doc. PhDr. Václav Břicháček (*1930) vystudoval psychologii na Filozofické fakultě UK v Praze. Řadu let pracoval v Psychologickém ústavu UK v Praze. Zabývá se psychologickou metodologií a vývojovou psychologií s aplikací na výchovu ve volném čase.